

BESEDA

SODOBNIH VPRAŠANJH

III

5

VIKTOR SMOLEJ: SLOVAŠKO PISMO
IVO GRAHOR: DR. J. EV. KREK (Nadaljevanje)
JOŽE GOSTINČAR: DR. J. EV. KREK
IVO GRAHOR: ODGOVOR G. JOSIPU GOSTINČARJU, KREKOVEMU SODELAVCU
ANTON MARINČEK: NAČRTO GOSPODARSTVO (Nadaljevanje)
AUGUR: POLITIČNA KRONIKA
NA PLATNICAH: LITERATURA — OCENE —
»SLOVENEČ« IN MI.

»Beseda o sodobnih vprašanjih« izhaja mesečno. Urejujeta jo Mirko Javornik in dr. Jože Pokorn. Odgovorni urednik M. Javornik. Izdaja konzorcij »Besede«, predstavnik Vilko Pitako. Tiska tiskarna »Slovenija«, predstavnik A. Kolman.

Rokopise pošiljajte na uredništvo »Besede«, dr. Jože Pokorn, Ljubljana, Študentovska ulica 3/II. Rokopisov ne vračamo.

Uprava je v Ljubljani, Miklošičeva cesta 22/I. (Delavska zbornica). Telefon 22-65.

Naročnino pošiljajte na čekovni račun poštne hranilnice v Ljubljani št. 16.099.

Letno stane 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 15 Din. Posamezna številka 5 Din.

Za dijake celoletno 30 Din, posamezna številka 3 Din.

Vse naročnike prosimo, da poravnajo naročnino vsaj za prvo polletje. Saj je naročnina tako nizka, da bo to vsak naš naročnik z malo dobre volje lahko storil

Slovaško pismo

Bratislava, meseca aprila 1934.

Svoj čas sem slišal anekdoto, kako so zastopniki različnih narodov dobili nalogo napisati znanstveno razpravo na temo »Slon«. In je vsak narod po svojih zastopnikih oddal izdelano razpravo, svojim narodnim posebnostim in značilnostim primerno. Anglež je pisal: »Slon in angleški imperij«, Italijan: »Slon — signal nacionalne ekspanzije, pomen za fašistično revolucijo in rimsko nacijo«, Francoz: »Slon kot kavalir, njegove galantne dogodivščine in intimno privatno življenje«, Nemec: »Kulturno-politični pomen slona v weimarski provinci v letih 1563—1579.« Slovenca tam menda ni bilo, sicer bi napisal razpravo približno pod naslovom: »Slon v literaturi malih narodov in njegov pomen za izoblikovanje narodne samobitnosti«. Bil pa je tam tudi Čeh in je napisal preprosto razpravo pod naslovom: »Slon in demokracija«.

Usoda demokracije

Da, demokracija. Okoli republike Čehov in Slovakov se je z zmago malega Dollfussa na Dunaju sklenila veriga držav z »avtoritativno« vlado. Madžarska še nikoli ni vedela, kaj je demokracija, Poljski vlada železni general Pilsudski, nad Nemčijo vihrajo zastave s kljukastimi križi in zdaj je še mali Avstrijec stopil na prste in kaže odločne pesti. Da pa je ČSR res kot otok demokracije v morju nacionalističnih sosed in da tu res vlada velika demokratičnost — če že ne demokracija — mora čutiti vsak, ki pride sem. Slišiš hvalo, da je naša srednjeevropska republika poleg Švice edina urejena in demokratična država v Evropi in v tem bo nekaj resnice. Vendar pa težo te demokratičnosti le prečesto in vedno težje nosijo prav stebri ČSRepublike, Slovaki in Čehi. Obenem bi bil pa čudež, če bi izostal vsakršen vpliv uniformiranih parad, zastav, unificirane mladine, zvonečih besed o visokih poslanstvih naroda itd., kar se vse godi v sosedstvu republike. Da ni že prišlo tu do sprememb v smeri pojačenja »državne oblasti«, je po mojem pač kriva velika raznorodnost republike in razmeroma dosti veliko blagostanje. Blagostanje je sicer v zadnjih letih kot povsod tudi tu zelo upadlo. Prinesla pa so ta leta gospodarske depresije tudi novost: množico beguncev iz sosednjih držav v našo demokratično republiko. Sploh je ČSR kot nekaka druga Švica. Madžarska opozicija s komunisti in njihovim Belom Kunom si je tu postavila svoje šotore. Emigranti iz poljske Ukrajine in iz sovjetske, tisoči iz belih protisovjetskih armad imajo tu v ČSR poleg Pariza najštevilnejše kolonije. Nemški židje in protihitlerjevci imajo v ČSR svoj sedež in, ko so »čistili Dunaj marksistične sodrge«, so avstrijske oblasti pustile proti ČSR odprto mejo, da je mogel tja pobegniti, kdor je hotel. Ali vse te množice najpestrejših elementov, ki se zatekajo v demokratično gostoljubno državo, ne odjedajo kruha domačim? Ali ta prevelika

demokratičnost, ki daje zavetja narodno-sovraženim Nemcem, Madžarom in podl., ne izziva nacionalnega odpora proti tujcem? Tudi bi bil človek slab psiholog, če ne bi mogel razumeti češkega in slovaškega odpora proti narodnim manjšinam v okviru republike, nemški, madžarski, židovski, ki zdaj dobivajo še pritoka in se njih moč, politična in zlasti gospodarska, še večja s pritokom beguncev. Slovaki imenujejo sedanjo vlado češko-nemško in kličejo po novi češko-slovaški politiki. Prav tako se med Čehi oglašajo klici proti prevlitemu nemškemu vplivu. 3 milijoni Nemcev v republiki, ki ima sicer — po statistiki iz leta 1930. — 14.726.158 prebivalcev in od teh okrog 65% Čehov in Slovakov, pomenja mnogo več, kot povedo samo številke. Pomislimo le na peščico Nemcev na Slovenskem in primerjajmo njih gospodarsko in skrito politično moč. Nemci so v ČSR silno narodno zavedni, politično zreli, v prvi vrsti pa gospodarsko izredno močni in jih kar skoro ne moremo smatrati za manjšino. Po prevratu so še škilili na Nemško in na Avstrijo, a šele, ko se je ČSR konsolidirala, so se podredili in začeli aktivno politiko. Od jeseni 1926 je prišlo v navado, da imajo Nemci stalno dva ministra v vladi. Kot sem pisal v prvem pismu iz Bratislave (gl. Beseda št. 1), je število Nemcev v letih 1921—1930, torej še pred nacionalističnim prevratom v Nemčiji in Avstriji, zrastlo, kar moramo šteti kot vpliv »nove Nemčije«. Ali je kaj čudnega — če zdaj razberemo te najrazličnejše vplive — da se je tudi na tem našem »otoku demokracije v Evropi« zbudila težnja po očiščenju republike od tujerodnih vplivov, o ustvarjenju močne slovanske države, o vladi domačinov Slovanov na domačih tleh, o gospodarski osamosvojitvi — odrešitvi zlasti izpod vlade židovske, madžarske, nemške in končno na Slovaškem — češke!? Vzgledi vlečejo in mislim, moje besede o rasti češkega in slovaškega nacionalizma — v zadnjem času moreš najti tudi Čehov — prepričanih avtonomistov! — imajo realno osnovo. Ozračje Evrope je protidemokratično in to mora tudi na ČSR, ki je v srcu Evrope, imeti svoj vpliv.

24. maja se tu vrše volitve prezidenta republike. Dosedanji prezident Masaryk se je hotel radi starosti odpovedati kandidaturi, a ko je umrl politik Antonín Švehla, ki je bil kandidat večine za novega predsednika, in za ministra dr. E. Beneša večina ni bila tako trdna, je Masaryk kandidaturo zopet sprejel in bo tako prihodnji mesec izvoljen četrtič. Kmalu po prezidentskih volitvah pa bi se morale vršiti na jesen tudi volitve v parlament. Teh volitev pa vlada še ni razpisala, ker nekateri koketirajo z mislijo da bi se doba veljavnosti parlamenta izenačila z dobo senata, torej da bi sedanji parlament ostal še dve leti. Vladna koalicija čuti, da so ji pozicije zelo omajane, opozicionalnim strankam pa gre žito v klasje. Zato prvi čakajo, drugi silijo. Prvi branijo sedanjo smer parlamentarno in notranjepolitično, drugi pišejo o spremembi ustave, a imajo vpliv že tudi na prve, tako da se je v javnosti živo začelo razpravljati o novem kurzu, ki nosi jasne poteze političnih kurzov, modernih pri sosednih narodih in sploh v Evropi.

Z levih in desnih strani, iz opozicije in iz krogov, ki so blizu vladi, se oglašajo glasovi za bistveno spremembo notranjepolitičnih razmer. Veliko je teh predlogov in različno daleč gredo, predlagajo pa v bistvu sledeče: spremembo volilnega reda z odstranitvijo vezanih kandidatnih list, ukinitvev sedanjega senata, ki je sedaj le drugi parlament in ki naj postane gospodarski senat. Volilno pravico naj imajo državljani in državljanke ne od 21. leta kot zdaj, temveč od 24., da bi najmlajše miselno in politično neustaljene vrste ne imele vpliva na formiranje parlamenta, zlasti ko veči-

noma še nimajo nikake pozicije v gospodarskem življenju. Zelo povečana in pojačena bi bila moč prezidentova!

O Veliki noči in po njej so bili ti problemi predmet številnih razpravljanj, objasnjevanj, sporov in polemik. Često se temu pridružuje še dvoje dnevnopolitičnih vprašanj: 1. ali se posreči izoblikovati katoliški blok med Šramkovo »československo lidovo« stranko, ki podpira sedanji centralistični režim, in Hlinkovo slovaško avtonomistično stranko ter mogoče še med nemškimi kršč. socialisti in 2. ali naj se izvrše ustavne reforme pred volitvami ali po njih. Na Slovaškem je radi teh zadev nastal oster boj med Hlinkovimi avtonomisti in socialnimi demokrati. »Slovák«, glasilo Hlinkove ljudske stranke, že oznanja »popoln zanik marksizma« in prerokuje, da bo kmalu možno »pogasiti nevarne marksistične plamene«. Po vsej verjetnosti se katoliški blok stvari, kar bo mogoče imelo za posledico odcepitev skrajno avtonomističnega krila Hlinkove stranke. Zato pride do bloka mogoče šele po volitvah v novih spremenjenih razmerah in tudi v sedanjo vlado, kakor jim zelo ponujajo, hlinkovci ne gredo, češ da nočejo z ustavno reformo, ki naj bi jo izvedla razširjena vlada, »reševati zbankrotiranega marksizma«, ki je edino v ČSR ostal kot unikum v Evropi. Volitve bodo pokazale nov obraz parlamenta in ta bo na novih podstavah izvedla ustavne reforme. Avtonomisti so zelo samozavestni in verjetno ne bodo prevarani. Češki in slovaški nacionalizem raste in se koncentruje. Verjetno kmalu pokaže bodočnost nove poti na tem »otoku evropske demokracije«.

Še enkrat naj omenim, da volitve še niso razpisane.

Madžarski revizionizem

20. marca 1894. je preteklo štirideset let od smrti znanega madžarskega revolucionarja in politika Lajoša Kosutha — Košuta. Tu prepogosto slišim, da vse, kar imajo Madžari slabega, imajo iz svojega značaja, kar pa je v njih dobrega, so jim dali Slovani. Slovani so jim dali vrsto najboljših literatov, umetnikov, politikov, državnikov. In eden takih politikov je bil Lajoš Košut, izrodli slovaški plemič, ki je vodil madžarsko revolucijo l. 1848. Kar je v njem velikega, je bilo slovaškega porekla, njegove slabosti pa so vznikle v madžarskem miljeju. Njegova življenska razklanost je vznikla iz tega, da je precenjeval Madžare, da je bil z dušo in telesom plemič in se ni znal popolnoma vrniti k ljudstvu. Življenje ga je učilo in odkrito je sam oznanjal nova načela po ponesrečeni revoluciji in zlasti po letu 1867., ko se je ogrsko plemstvo prodalo tujemu rodu Habsburgovcev in potiskalo germanski voz, kar mu je prineslo v vojni lepo odplačilo. Že leta 1850. je bistrovidno pisal, da bo pet narodnosti stare Ogrske zapustilo Madžare in se osamosvojilo: Slovaki se združijo s Čehi, Sedmograška Romunska z Moldavsko in Valahijo, Srbi in Hrvati s Srbijo, Avstrija si vzame Burgeniand. In ker je v tedanji Ogrski bilo od 12 milijonov prebivalcev le 4,812.000 Madžarov, nemadžarov skupaj pa le 7,438.000, je prerokoval, da bo v sredi Ogrske vznikla samostojna Madžarska, a ta bi imela še ožje meje, kot jih ima po vojni po Trianonski pogodbi! L. 1867. je proglašal Košut za čisto pravično, da se Slovaki, Romuni in Srbi trudijo za spojitve s krvnimi brati v sosednih narodnih državah. Košut je napravil načrt donavske konfederacije, ker le v tej je rešitev madžarskega naroda pred poplavo sosednjih slovanskih narodov. Toda nikdo ga ni poslušal, po skoro polstoletnem izgnanstvu ga je v Turinu zajela smrt.

Madžari oziroma njihovi konservativni aristokrati se niso nič naučili od zgodovine; pozabili so že na to, kar je bilo včeraj in plavajo v istih

vodah kot nekoč. In nič ni čudnega, če njih šolski zemljevidi ne poznajo mejá, ki tečejo na jugu Slovaške med njihovo državo in ČSR, ter da Slovaško še vedno štejejo za svojo provinco.

O revizionizmu je bilo že toliko pisanega, a vendar naj tu še jaz pišem o tem, saj mi le prepogosto bije na uho madžarščina in Slovaki, preradi govore »Magyar nem ember« (Madžar ni človek), kakor so pred vojno govorili Madžari o Slovakah, da niso ljudje (Thot nem ember).

Gotovo ni med narodi, ki so izšli iz Avstro-Ogrske, vse dobro in se z razkosanjem Avstro-Ogrske niso razrešili vsi problemi v vsesplošno zadovoljstvo. Trditev pa, da sedanje stanje predstavlja prej poslabšanje kot izboljšanje nekdanjega položaja, je pač nevzdržna. Pred vsem moramo upoštevati, da prej niti tako zgodovinski narodi kakor Čehi in Poljaki niso imeli svoje države. Dalje je mnogo manjši del prebivalstva na ozemlju stare Avstro-Ogrske podvržen tuji nadmoči kakor prej. V starih predlitavskih pokrajinah je poleg desetih milijonov vladajočega nemškega naroda živelo 18 milijonov nenemškega prebivalstva, v Ogrski pa je ne celih 10 milijonov Madžarov vladalo nad več kot desetimi milijoni nemadžarov, poleg tega je bilo okoli 2 milijona slovanskega prebivalstva v Bosni in Hercegovini pod skupno vlado avstro-ogrsko. Proti 20 milijonov pripadnih dveh vladajočih narodnosti v Avstro-Ogrski je bilo čez 30 milijonov ljudi politično več ali manj odvisnih. Po razpadu Avstro-Ogrske je maksimum 13—14 milijonov njenega prebivalstva ostalo v državah druge narodnosti (v ČSR 4.5 milj., v Poljski 3 milj., v Romuniji 2.5 milj., v Jugoslaviji 1.4 milj., v Italiji 0.75., v Ogrski 0.75 in v Avstriji 0.25).

S stališča narodnostne pravičnosti je gotovo sedanje stanje mnogo boljše in pravičnejše, kot je to bilo pod nekdanjim Dunajem in Pešto. Od več nego desetih milijonov ljudi, ki so bili podvrženi politični sili Madžarov, so približno tri četrtine prišle v narodne države (Romuni, Jugoslavoani in Slovaki), stanje manjšin pa je sedaj v novih državah boljše kot pod Madžari (Rusini v ČSR in pod Poljsko, Nemci v vseh državah). Nasilnega pomadžarjevanja ni več (razen v sami Madžarski). Žal je okoli 2 milijona Madžarov razdeljeno po narodno tujih državah (Romunija, ČSR, Jugoslavija in Avstrija), toda njih položaj je brez primere lepši, nego je bil položaj slovanskih narodnosti pod nekdanjo Ogrsko. Nesporna resničnost kaže, da so narodnostne razmere v novih državah mnogo pravičnejše urejene, nego so bile pred vojno v Ogrski. Seve nam pa to še ne brani da bi ne mogli razumeti bolesti, nemira in nezadovoljstva Avstrijcev in zlasti Madžarov z novimi razmerami. Oni si ne morejo misliti, da nekdanja Avstro-Ogrska ni bila le njih država, da je niso ustvarili oni sami, ampak da so dajali — vsak svoje — k dograditvi vsi avstro-ogrski narodi, tudi ti, ki so zdaj založili svoja ognjišča, po načelu: če si sam skuham, zakaj ne bi tudi sam snedel. Avstrijci so se dosti hitro vživeli v novo ustvarjeni položaj ter se okrenili ali k Reichu ali pa zasanjali po restavraciji nekdanjih dunajskih cesarjev. Madžarskim aristokratom pa lebdi le ena misel pred očmi, da jih more narodne smrti rešiti edinole popolna restavracija stare Ogrske. Nadutost »vladnega naroda« jim še danes brani pogledati v obraz brezobzirne resničnosti. Njih stališče je človeško čisto razumljivo, s političnega gledišča pa slepo in nezdravo. Za komunistične ere Béle Kuna so Madžari poizkusili v prvi polovici l. 1919. z vpadom na Slovaško iztrgati ČSrepublici, kar je tu na severu pripadalo Ogrski. Po padu komunistične vlade so s postavitvijo habsburškega nadvojvode na čelo države (v srpanu 1919) hoteli doseči obnovljenje integritete nekdanje države. Oba poizkusa

so likvidirale velesile. Še po podpisu trianonske pogodbe (1920) niso izostali poizkusi o spremembi novega političnega reda. Na pomlad 1921 se je vrnil bivši cesar Karel prvič na Madžarsko, a njegovo ustoličenje je preprečila demarša nasledstvenih držav in velesil. L. 1921. je bila vstaja v Burgenlandu, ki naj bi preprečila izročitev pokrajine po trianonski pogodbi Avstriji. Komaj je bila burgenladska vstaja končala, že so legitimisti napravili nov poizkus ustoličenja cesarja Karla. L. 1921 je priletel v zrakoplovu s cesarico Cito na Madžarsko, a odločen nastop ČSR in SHS je prisilil madžarsko vlado, da se je tudi ona sama postavila proti Karlu. Karla so odpravili na Madeiro in madžarski parlament je izglasoval zakon, s katerim so Habsburgovci končno izgubili prestol in vse pravice. Naslednje leto je Karl umrl. Njegova smrt, vstop Madžarske v društvo narodov in vpliv gospodarskih in socialnih nepravil so dale restavracionemu stremljenju mirnejše, ne več nasilne oblike. Glavno stremljenje vse madžarske javnosti se je obrnilo v to: prepričati evropsko javnost o krivičnosti sedanjega stanja in o neizbežnosti spremembe: »revizija Trianona«. Lansko leto in letošnje kar mrgoli izjav, načrtov in groženj za spremembo meja in proti nji. — Revizionistom je mir ogrožen, če sedanje stanje ostane, protirevizionistom je mir ogrožen, če se stanje spremeni, revizionisti hočejo izvršiti revizijo z mirnimi sredstvi, protirevizionisti se oborožujejo, da bi mogli sedanje posestno stanje braniti proti miroljubnim revizionistom, »če treba, tudi z orožjem«. Toliko »pacifizma« ni bilo še nikoli v naši Evropi.

Bethlenova politika

Grof Bethlen je glasnik madžarskega revizionizma, ne sicer več odgovorni činitelj v vladi, vendar stoji za njim tudi uradna politika Madžarske. V Berlinu je n. pr. razglasil (v marcu 1933), da je obnovitev Velike Ogrske potrebna in nujna. V sedanjih mejah bo madžarski narod obsojen na smrt, če mu ne »vrnejo« pokrajini, ki so bile svoj čas njegove. Bethlen ne veruje, da se bodo »vrnile materni deželi« pokrajine s samo močjo lepih besedi in diplomacije, treba jih pridobiti z mečem in krvjo. Zato hodi večkrat po Evropi in išče, da bi si pridobil kaj mečev in kaj s krvjo radodarnih držav v pomoč svojemu narodu. V prvi vrsti skuša pridobiti Italijo in Nemčijo s strašilom panslavistične nevarnosti. Če bi Rusija — je govoril na omenjenem berlinskem predavanju — bila l. 1918. urejena država... bi donavski bazen predstavljal več ali manj le rusko provinco. Mesto Beneša in Masaryka, ljudi zapadnega mišljenja, bi na Hradčanih vladal panslavist Kramař. Budapešta, Bukarest, Belgrad, Sofija — če bi Sofija sploh še bila sedež kake države — bi izpolnjevali le ukaze ruskih učiteljev. V Carigradu in v Boki Kotorski bi bilo zasidrano rusko vojno brodovje. A k sreči tedaj in sedaj Rusija radi socialne revolucije ni mogla imeti vpliva, kot bi odgovarjal njeni moči. In Ogrska ima zgodovinsko nalogo: ločevati, biti bariera med južnimi in severnimi Slovani. Italija je imela in ima zgodovinsko nalogo: ovirati vsako zedinjenje Slovanov s severa in juga, naj bo to v kakršnikoli obliki: ali s podjarmljenjem Madžarov in Romunov ali z ustvaritvijo kakršnegakoli koridora ali s priključitvijo Madžarske v kakršnokoli konfederacijo ali sploh prijateljsko zvezo med Slovani severa in juga, kjer bi pač imeli odločilno besedo Slovani, ne pa »vladni narod« Madžarov. Iz teh razlogov mora Italija podpirati prizadevanja Madžarske za restavracijo nekdanje Ogrske, ki bo močna bariera med Slovani. Protislovanskega mišljenja pri Nemcih pa ni šele treba ustvarjati, ker je že od nekdanj znano.

Druga postavka v tem računu, ki ga Madžari servirajo Evropi, pa je strah pred velikim vplivom francoskim, ki ga je treba na tak način kolikor mogoče nevtralizirati.

Zgledi zgodovine

Nikdo si pa ne dela iluzij, da bi z obnovitvijo Velike Ogrske ne nastal tak položaj za narodne manjšine kot je bil pred vojno. Kakšen je bil, pa ve vsa evropska javnost. Če si odmislimo te lepe politične misli, da Slovan ne sme biti gospodar na svojem in da mu Francoz ne sme pomagati, če mu slučajno politični profit tako kaže, če si to odmislimo in si predstavimo uresničene madžarske sanje, kaj moremo pričakovati od novo vstale velike Ogrske? Razmerje Madžarov do »vrnjenih« narodnosti bi pač ne moglo biti drugačno, kot je bilo pred vojno. To pričajo tujci, to pričajo tudi odkrito sedanji madžarski znanstveniki in državniki. So nekateri, ki imajo predvojno madžarizacijsko politiko za mnogo premilo in odkrito govore, da bi prva naloga novovstale Velike Ogrske bila, stvoriti en jezik in en narod. Tako na primer univ. prof. V. Haendel, ki je l. 1928 napisal knjigo o narodnostih, madžarskim oblastem očita slabost in jih obtožuje, da v letih 1862. do 1918. niso znale popolnoma asimilirati vseh tujerodnih elementov v madžarsko enoto. To je zamuda, katero z najostrejšimi besedami šiba. Tudi Bethlen v že omenjenem berlinskem predavanju pravi prav tako, da je prevelika konciliantnost Madžarov povzročila dvig različnih narodnosti v Ogrski in končno njen razpad. Petdeset let miru (od 1867), ki so ga imeli Madžari, je za vedno brez uspeha zamujenih. To samoočitanje slabosti napram inorodnim narodom v Ogrski, ko ves svet kriči o njihovih nasiljih, je najznačilnejša poteza madžarskega revizionizma. In imenovani Haendel v imenovani knjigi razvija popoln načrt, kakšna bi morala biti in kakšna tudi bo novo vstala Velika Ogrska: od ljudske šole in občine skozi vse stopnje državne uprave, politike, kulture je vse le madžarsko in cilj vse politike je ustvariti narodno enotno državo, madžarsko. In Haendel jasno resumira svoje poglede na nacionalna vprašanja pod novo Ogrsko: »Narod (nation) to je seve vladni narod madžarski, je pred narodnostjo (nationalité). Tu ni mesta za nikak liberalizem. Vprašanje Ogrske... Bodočnost ne bo dovolila več takih načrtov, kot so donavska federacija Košutova ali taka, kot jo je pred vojno zamišljal prof. O. Jászi, ker taki poizkusi morejo biti samo pogubni za Madžare. Potrebno bo jasno razglasiti madžarizacijo vse Ogrske.« Tej brutalni odkritosti ni treba še komentarja. Državni statistični urad madžarski je l. 1930. objavil, da je od l. 1920 do 1930 v novi Madžarski padlo število Nemcev za več kot 72.000, število Slovakov za 32.000, Srbov za 10.000, Hrvatov za 9000 in Romunov za 8000. Katera »zasušnjena« pokrajina bi se hotela vrniti k »materinski državi«?

Kako je mogoče, da je madžarski narod v svoji zaslepljenosti zašel tako daleč in da se nikakor ne more znajti v novih realnih, dasi trpkih razmerah? Madžarska je tipična dežela plemstva, aristokracije. Usodo Madžarov krojijo grofje in veleposestniki, v tej deželi ljudstvo ni še nikoli prišlo do svoje besede. S svojo aristokracijo predstavlja Madžarska v sodobni meščanski Evropi fevdalno državo. Magnati, ki vladanje smatrajo za svoj življenjski poklic, tožijo po novih — nekdanjih — provincah, kjer bi mogli vladati in ki bi jim bile zakladnice denarja, ki so ga v svoji brezdelnosti tako potrebni, kot oni, ki delajo. Njihova je vsa politična in gospodarska moč in tako oni madžarskemu ljudstvu predpisujejo svoj politični kurz v notranji in zunanji politiki.

Kaj misli mlada Madžarska?

Naj tu opozorim na zastopnika sodobne madžarske literature, prozaika-pisatelja Deszö-a Szabó-a. Szabó je pisatelj problema madžarstva. Ve, da se iz zadnjih desetletij svoje zgodovine niso Madžari nič naučili. Zato ne prerokuje, ne kliče na boj, temveč le razbira dano stanje, pada v letargijo in se predaja volji usode s šibkim upanjem, da pač te razmere ne morejo večno trpeti. Iz njegovega dela veje neizmeren pesimizem. Szabó se je koncentriral na problem madžarstva in v njem izživlja tudi svoje osebne bolesi. Njegovi romani so vtelesenje brezupnosti in globokega obupa. On joka nad tragiko madžarstva, a v jezi se ne obrača toliko proti tujcem kot proti Madžarom samim, proti mladi generaciji, ki je suženjsko-nesamostojna, prodaja za kos kruha in kariero svoje prepričanje, nima nobene odločnosti za delo, ne more se postaviti proti toku vsakdanjih konvencionalnosti: to je kazen za tragični greh preteklosti. Zlasti ostro riše sovraštvo svoje rase do renegatov v njih nesramni farizejski nemoralnosti, ki se z lakti bore za ovladanje vsakega območja v javnem življenju in si potem edini lastijo vse zasluge za narod. Zato Szabó od teh odrojencev, ki se koncentrirajo po mestih, beži med pravo madžarsko ljudstvo, na vas, ki jo brani proti renegatom in tujim vsiljivcem. Madžarski narod mu je v Evropi kot zapuščen sirota, ki je sem zašla in slučajno ostala tu. Nima v Evropi sebi sorodnega naroda in z vso svojo mentaliteto in narodno kulturo spada v Azijo. A madžarska rasa se je izneverila svoji rasni kulturi, sprejela evropsko, a je ni znala priličiti svojemu narodnemu značaju. Zato jo je le posnela. To pa je kulturno življenje, ki ga vodi v pogubo. Szabó si misli, da bi bilo mnogo boljše, če bi bili Madžari ostali v Aziji, v jim odgovarjajočem miljeju. Ali ker so že tu in ne morejo nazaj, naj se vsaj vrnejo k samim sebi. Možnost take vrnitve vidi Szabó v madžarskem kmetu, ki še hrani v sebi ostanke rasne kulture. Mora pa temu sloju biti dana možnost k rešitvi madžarskega narodnega problema. Predvsem je treba dvigniti kulturno, gospodarsko in socialno višino vasi, odstraniti njeno strašno bedo, gmotno in duševno. Tako dvignjena vas bo dala močno inteligenco, zasidrano v madžarski vasi, ki bo vir sil za novo delo. Iz sodelovanja madžarskega ljudstva in prerrojene nove inteligence, ki se jima pridruži še delavstvo, bo vzrastla resnična madžarsko-rasna kultura. Plemstvo, ki drži v socialnem suženjstvu ljudstvo, duhovstvo, ki vzdržuje ljudstvo v temi, da bi ne spoznalo svoje revščine in se ne uprlo, ter renegatstvo, ki služi obema za ohranitev dosedanjega reda, to so oni trije sloji, ki zdaj kot obroč oklepajo madžarsko ljudstvo in mu ne dajo priti do kakršnegakoli pojava življenja.

Romane Deszö-a Szabó-a teži največji pesimizem. Njegov največ prevajani roman »Pomoč« se končuje tragično s smrtjo Bálinta Boóra, ki odhaja v tujino umirat, da mu ne bi bilo treba biti priča počasnemu umiranju madžarske rase doma. Szabó ve, da je nastopil za madžarski narod zdaj odločilni trenotek, ko se odloči o njegovem življenju in smrti, da je zapisan poginu v poplavi zdravih sosednjih narodov, če si ne pogleda odločno v svoj obraz. A vendar tudi na rešitev gleda Szabó s pesimizmom. Ne more se osvoboditi tragičnega fatalizma. Vsi nositelji tragike madžarstva v njegovih romanih so od usode zaznamovani ljudje, ki se sicer zavedajo, da je sedanje stanje nevzdržno in jim grozi s poginom, a se vendar ne morejo odločiti k dejanjem. Če na pr. primerjamo roman Slovaka Urbana »Živi bič« in Szabó-jev roman »Poplavljen vas« (Az elsedort falu), ki imata

oba isti predmet: vas za svetovne vojne, prvi slovaško, drugi madžarsko, a oba v Ogrski, vidimo pri Szabó-ju polno brezupne tragike, njegovi junaki so utrjeni od življenja, pri Urbanu pa je roman poln življenja, govori sicer o tragiki slovaškega ljudstva a veruje v novo življenje na Slovaškem. Slovaška je dežela prihodnosti, junaki »Živega biča« skrivajo v sebi mlado moč, ki bo zmožna velikih dejanj. Narod Urbanov je mlad, na začetku svoje rasti, narod Szabó-jev pa je utrjen in zlomljen.

Medtem ko Szabó v svojih romanih podlega pesimizmu in tragičnemu fatalizmu, v mali l. 1929. izdani brošuri »Cesta naprej — k rešitvi notranje krize« išče poti iz te tragike in razvija svoj politični program. Iredenta mu je plehko geslo, ki ves čas po vojni drži v napetosti madžarsko politično življenje. Vse je usmerjeno na to geslo, vse stiske, neprilike in težave vseh vrst naj so le posledica spremenjenega političnega stanja. A iredenta je le floskula že imenovanih treh slojev, plemiškega, duhovskega in renegatskega, v svrhu ohranitve sedanjega političnega in socialnega stanja. Toda Madžarske ne bo rešila nobena iredenta, temveč le popolna sprememba sistema v njej sami. Do vlade mora priti tudi ljudstvo, ki mora postati politično enakopravno s sedaj edino vladajočimi sloji. Zato mora po agrarni reformi kmet dobiti, kar obdeluje, in se socialno osvoboditi. S šolstvom in novim splošnim blagostanjem se bo dvignilo pravo madžarsko ljudstvo. Odločno je treba opustiti nemško orientacijo madžarske politike in stopiti v zvezo s sosednjimi srednjeevropskimi državami, v prvi vrsti s ČSR, Jugoslavijo in Romunijo. Tako bi se ustvarila sodobna država madžarska, močna v notranjosti in vplivna za mejami, ker ji že sam geografski položaj daje odločilno mesto med narodi v srednji Evropi.

Tragika tega programa pa je v tem, da ni bil izdelan že l. 1918. ter madžarsko politično, socialno in kulturno življenje plava v čisto druge smeri.

Hotel sem opozoriti na madžarski problem, ker nam je tu, zlasti v Bratislavi zelo blizu in se nam ob teh odkriva marsikatera skrita rana povojne Evrope. Pisatelj Szabó je zanimiv pojav in priporočam »Krekovi knjižnici«, da bi mislila tudi na prevod takega takega značilnega madžarskega dela, kot je Szabó-jeva »Pomoč«.

Smolej Viktor.

Malo sovraštva čisti dobroto.

Za koga pisati je tako, kakor pisati komu: človek se takoj čuti prisiljenega lagati.

*

Talent je kakor denar: ni ga treba ravno imeti, da govoriš o njem.

*

Smrt je slekla marsikomu slavo.

Dr. J. Ev. Krek

(Nadaljevanje.)

Primeri o Krekovem razmerju do države so nam deloma že pokazali tudi, kakšno je bilo približno njegovo pojmovanje naroda. Odlikuje ga že v mladosti močna narodna zavest, ki se oblikuje v poznejših letih do južnega slovenstva in slovanstva. Brez teh prvin si ni mogoče prav predstaviti njegove miselnosti. Narodna zavest se mu trajno prepleta celó z verskim reformatorstvom, tako, da često opravičuje drugo z drugim. Prevzel je v svoj program spravo zapadne z vzhodno cerkvijo, iskal političnih vezi s Čehi in Hrvati, študiral Ruse in si zaradi svoje podjetnosti tudi pridobil velik ugled. Narodnostno je bil toli občutljiv, da se ni bal izreči niti pikrih opazk o italijanskem vplivu na vodstvo katoliške cerkve. Avstrijo pa je cenil predvsem kot branik proti germanstvu in germanizaciji.

Po pripovedovanju dr. Domabýla je K. težko občutil pritisk, ki ga je vršil nemški kapitalizem na Kranjskem na škodo slovenskega ljudstva. V obrambo proti temu se mora vzgojiti med ljudstvom katoliško in narodno¹ misleča inteligenca (itd.) — Pri tem je bil mož iz ljudstva, demokrat v najboljšem pomenu besede, nasproten vsem nezaslužnim privilegijem. —

Podobno kakor demokracija, ki jo je tudi v svojih spisih precej omejeval, pa tudi narodnost ni mogla biti Kreku politiku povsod uporabno izhodišče ali načelo, pač že zaradi tega ne, ker si je bil nacionalizem že sam utrl pot v ostri borbi s cerkvijo in so ga v tem smislu uporabljali predvsem liberalci. V slovenski javnosti je bil dr. Mahnič že proglasil nacionalizem za poganstvo. Zaradi tega ni videl niti Krek nikakršne potrebe, da bi si poskušal temeljito razložiti narodnostni problem. Ko vidimo, da razlaga pojem narod rajši kot besedo — od naroditi se, rod, pojava kot celote pojma pa ne, mu ni mogoče ničesar očitati. Bolje bi bilo, da o tem ni pisal. Kako pa je to sam občutil, vidimo v 4. pismu (Hladniku) iz leta 1889:

»Zmagali smo antisemitje! Itd...

Veruj mi, da sem se naučil ceniti svoj narod. Vem sedaj, da ni le šala, kar se govori o katoliškem, vernem slovenskem narodu. V Avstriji se moremo primerjati le še Tirolcem.«

Primeri s Tirolci je očitno naslovljena predvsem na versko in državljansko zavest, narod kot celota mu tu še ni bistven. Kljub temu pa pazno motri pomen narodostnega boja in pravi v 5. pismu (H-u):

»... Vsak dan miru nam jemlje moči in preden se zavemo, bomo vsi tičali v liberalizmu.

Če bi ne bilo še narodnega boja in vpitja, bi bili črnorizci tudi na Kranjskem skoro le še za starinski muzej. Na Dunaju je v vsem boljše. Dedno, zgodovinsko plemstvo — katerega mi nimamo in razboriti lajiki stoje trdno!«

Prvenstvena pa mu je pri vsem le verska ideja; narodnostno idejo ji podreja dosledno, ni mu temeljna. V 6. pismu se izjavlja za ločitev duhov celó mimo narodnostnega načela:

»... Ločimo se! Noben drug pojem nima družilne moči nego vera. Noben drug, to je tako gotovo, kakor je le en Adam in en Kristus, v katerem smo ljudje eno.

¹ Podčrtal jaz.

Narodnost? — Da jo je zlodej sedaj nekam visoko posadil — maledictio ei! — Notranje ne more spajati, kar ima le podrejen, časen namen. Kakor so tedaj različni pojmi² o časnem namenu, tako so tudi o sredstvih v njegovo doseg, ergo tudi o narodnosti!«

V osmem pismu nadaljuje:

»... Z židi proč — bene; a kaj potem? Opolzli nacionalizem nima veljave; stari z mahom porastli klerikalizem, kateri žal pri nas še cvete, tudi ne. Mlada, verna delovna generacija vseh slojev vstani in oživljaj!«

V desetem pismu govori, da je naš genij — kmetijstvo. Torej mu je zadoščala baza, ne da bi se vezal z obstoječim nacionalnim gibanjem, marveč prav zaradi tega, ker hoče ustvariti novo gibanje, ki bo s tem določeno tudi narodno. Za bodočnost je že videl rešitev narodnostnega vprašanja v zvezi vseh južnih Slovanov. O dopisu v »Slovencu«, naj se spojimo s Sloveni na jugu, pravi K. odločno:

»— V tem je naš spas in samo v tem; sicer bomo živeli še dolgo časa življenje cigansko.«

Politiku K.-u je bilo to jasno in zadošča, dočim bi ga propaganda takrat le ovirala.

Ko je bil že uverjen, da bo prava njegova pot in ne Mahničeva, si je dovolil o njem tudi opazko, da »krotki Lampe (Apologetični razgovori) in hudi Rimski katolik (Mahnič) nimata dosti bravcev« (1890). Vendar pa je v isti svoji razlagi papeževe okrožnice (Leona XIII.) uporabljal precej nedosledno tezo, da je cerkev najboljša družba, ker daje drugim družbam pravo podlago.

»Najimnitnejši — ali recimo: edini imenitni — družbi poleg sv. cerkve sta družina in država.«

Izpustil je narod.

V zvezi s to tezo se izgublja resnost njegovih besed o narodu, spodbil jim je že tla, preden je mogel dodati novega smisla sklepu s pozivom cerkvi (katolištvu):

»Ozdravi še naš, mladi, čili narod Slovenov!«

Praktično delo je Krek bolj resno oprl na narodno misel. Bila mu je sama po sebi naravna, čeprav je ni teoretično spopolnjeval.

Pričel je delati z velikim načrtom o zadrugištvu:

»Temelj po moji misli in skušnji je edino pravi: materialno utrditi kmeta predvsem, ker koder priganja lakota, tam ni mesta niti idealom niti moralizovanju. Posojilnice ali njihova organizacija, kmečke zadruge itd. so prva točka programa.«

Pomanjkljivost njegovih načelnih izjav o narodnosti pa je v primeri s to neposredno narodno borbenostjo le še bolj očitna.

Sklepati moramo v tej smeri, predvsem na dve možnosti: 1. Ali se Krek sam ni hotel izraziti točneje, ker bi mu moglo škoditi; v tem primeru pa bi morali dopuščati, da v javnih izjavah ni bil odkritosrčen, in to ni verjetno; bolj verjetna in deloma že dokazana je 2. možnost, t. j., da se je Krek zaradi mnogih vzrokov le malo poglobljal v zgodovino narodov in v teorijo o narodnostni kulturi. Ni ga zanimala. Po mojem mnenju smemo iz Krekovih spisov sklepati, da v narodnostnem vprašanju ni dogradil svojega svetovnega nazora. Njegova narodna zgodovinska perspektiva je bila produkt romantičnega kulturnega in malomeščanskega političnega panslavizma. Izogibati pa se je moral nacionalizma!

² Podčrtal jaz

V tem smislu je dal svoji knjigi »Socializem« tudi geslo:

»Z Bogom za slovensko ljudstvo.«

In vendar je bil Krekov pojem o narodu že toli izbran, da je podal v isti knjigi tudi že dokaz popolnejše označbe. N. pr.:

»Narod ima pač vsled skupnega izvira nekaj svojih telesnih znakov, poglavito pa je skupno duševno življenje: omika, zlasti pa jezik. V en narod ali k eni narodnosti štejemo potemtakem tiste rodbine in posamnike, ki imajo po skupnem izvoru in vzajemnem življenju enake telesne, zlasti pa duševne lastnosti in en jezik. Vse te lastnosti se imenujejo s skupnim imenom narodnost.«

Resnost te označbe in globina misli, ki jih je hotel tu podati, presegata vse njegove prejšnje in tudi poznejše izjave o narodnosti. Kljub temu pa ni našel točnih izrazov, napačen, nejasen je izraz omika, napačna omejitve na rodbine in posamnike, premalo točen pojem duhovnega razvoja in njegove kulturne produktivnosti v vseh smereh družabnega življenja, ki so ustvarile iz narodnosti kulturne, zgodovinske organizme.

V poglavju »Narod je družba« pravi:

»...Mi pa trdimo, da je vsak narod naravna družba,³ kakor človeštvo, rodbina in država.« Prejšnja formula brez naroda je torej tukaj že popravljena z novo, ki jo nato še pogloblja, rekoč:

»Potemtakem smo glede na narod na nraavnih tleh.⁴ Pri narodu nimamo torej samo skupnih lastnosti, marveč na temelju teh lastnosti kalé nraavne dolžnosti in z njimi zvezane pravice. Kar moram, tudi smem.«

Pomen tega stavka v spisih poklicnega politika je več ko očiten. Saj je to pojmovanje javnega dela edino pravilno. Krek je s tem izrekel eno svojih najiskrenejših izpovedi, utemeljil svojo notranjo pravico in svobodo kot izvirajočo iz skupnega, in sicer narodnega življenja. Približal se je s to izpovedjo tudi sedanjemu, našemu pojmovanju naroda kot kulturnega organizma.

Toda že v naslednjem stavku je pojem o narodnih dolžnostih nepričakovano izločil in omejil do skrajnosti, češ:

»...Za nraavno izvrševanje ni nujno, da bi se jasno umeval pojem naroda« (s. 133).⁵

Vsakogar mora presenetiti dejstvo, da se je trditev, ki jo K. tu prav lahko miselno postavlja, — vzdržala v slovenski miselnosti vse do zadnjega časa in da moramo zdaj pobijati to površnost, ko so se že pokazale njene slabe posledice. Zanimivo bi bilo raziskovati v tej smeri n. pr. zgodovino slov. političnih strank v Jugoslaviji.

Za individualne primere smemo brez dvoma ta Krekov stavek podpisati. Za značajnega človeka ima teoretična izdelava pojmov samo stranski pomen. Priprost posameznik je lahko narodno zaveden brez nacionalizma in tudi brez jasnega pojma o tem, kaj je narod. V Avstriji je n. pr. lahko (!) celo zadoščal že negativni odnos: Slovenec in Nемец.

Ne velja pa Krekov stavek za javnost, ne velja za demokratičnega politika in za dobo, ko je pojem naroda važen del socialne zavesti in dejavnosti. Politik mora vedeti, da je jasnost, čim večja jasnost temeljnih pojmov —

³ Podčrtal Krek.

⁴ Podčrtal jaz.

⁵ Podčrtal K.

nujna. Do nasprotne misli je mogel priti Krek le kot patriarhalni politik, ki mu je dovolj, da si pojme izdelava voditelj, avtoriteta, ljudstvo pa stopa za njim. Dokler je on živ, je za vse sam odgovoren. V takšen avtoritarni tip (sistem) politike se je K. vživel. Le tako bi se dal njegov nauk opravičiti. Vendar pa si ne morem misliti, da bi K. po treznem preudarku ta nauk ponovil. Hotel se je brže ko ne opravičiti za svojo površnost pri obravnavi narodnostnega vprašanja. Pozneje pa se na problem ni več povrnil, pozneje ne posega vanj s tako krepko in resno voljo, kakor na citiranem mestu, kjer je govoril o narodnostnem izvoru npravnosti; označeval je svoje stališče le še s poedinimi vzkliki in stavki.

Da ta prelom v Krekovi teoriji ni bil docela naraven, nam kažejo že njegovi odločni polemični stavki v isti knjigi, n. pr. citat iz govora laškega kralja Humberta (z dne 4. III. 1898):

»...Novodobno pravo daje vsakemu narodu njegove meje. To sveto načelo je rodilo junaško pesem našega političnega preporoda.«

Dalje, proti Mohlu in Bluntschliju naperjeni stavek (ko sta pisala o sposobnih in nesposobnih narodih), kjer pravi:

»O sposobnosti ali nesposobnosti odločuje vsak lahko po svoje.«

Nato pa se prav nedosledno vrača spet v teorijo:

»Politično nar. načelo je v svojem bistvu zmotno. Npravn zakon in njegova določila morajo veljati tudi v narodnih vprašanjih. ... Narodni organizmi potemtakem niso edini⁶ državotvorni činitelji, pač pa so pri tvorbi držav in drugih raznovrstnih družb silno važni.

...Nepopisna surovost spremlja pota ‚omikovanja‘ in ‚kolonizacije‘, po katerih hodijo liberalne države.«

Iz teh stavkov razločno spoznavamo K.-ovo narodno stališče in program. Izdelava pojma in praktične zveze z vsemi vprašanji se mu ni zdela nujna. Pač pa je hkratu podrl svojo dragoceno misel o narodnostnem izvoru npravnosti.

Namesto jasnega in utrjenega pojma si je kmalu nato tudi tu izposodil predpisano staro formulo o izgubljenem veku:

»Dokler so se splošno priznavala načela naravnega prava, dokler je krščanstvo vladalo v javnosti, ni bilo poudarjanje narodnih pravic toliko potrebno, kakor je dandanes. Narodi so splošno krepko živeli,⁷ tekmovalje med njimi je bilo domala povsod le gospodarskega značaja.«

Torej je K. moral tu sam priznati (in je to prav namenoma storil) resnico, da je narodnostno vprašanje v meščanski družbi dokaj važnejše nego je prej bilo. Da je pa kljub temu obdržal formulo o zlatem veku in se vrnil od bolj sodobnega in bolj konkretnega pojma o narodu nazaj k prirodoslovnemu, abstraktnemu ter k pravicam, to si moremo razlagati le z mislijo, da Krek ni dovolj poznal in upošteval ali pa ne mogel dovolj upoštevati narodnega razvoja v meščanski družbi. In samo na ta način si lahko pojasnimo, zakaj je ostala njegova politična zasnova v narodnem vprašanju tako gibljiva in nedoločljiva, nejasna. Problem teoretično Kreka ni več zanimal.

L. 1898. je govoril K. na Sušaku v imenu slovenskega naroda za zvezo s Hrvati na bazi hrv. državnega prava. V članku »Vodilna ideja« ugotavlja, da sta l. 1848. in 1867. minuli brez nas, da

»Skupnih idealov imamo Slovenci vedno manj, vedno bolj se ločimo med seboj. Tu je naša rak-rana. — In ta rana se da ozdraviti samo s tem,

⁶ Podčrtal jaz.

⁷ Podčrtal Dolenc.

da se poprimemo velike politične ideje, ki nam jo priporoča zgodovina, ki nam jo vsiljujejo razmere naših dni, ideje — politične⁹ zveze s Hrvati. —«

V XIV. vestfalskem pismu izdeluje isto misel naslednje:

»Zopet in zopet pa prihajam ob takim premišljevanju k tako dragi mi ideji južnoslovenskega združenja. Le južni Sloveni — kulturno in gospodarsko dvignjeni iz teme in zapuščenosti — in politično združeni — morejo dati Avstriji trdne temelje za razvoj, kakršen je potreben veliki državi...«

Če primerjamo ta sestavka iz IV. zvezka zbranih spisov z doslej citiranimi razmišljanji o narodnosti iz knjige »Socializem«, ki jo je K. uredil šele l. 1901., torej pozneje, potem se zdi, da so misli, ki jih je pridržal v svoji obširni knjigi veljavne — čeprav bi bile s temi citiranimi sestavki nasprotni. Stvarno se pa iz vseh njegovih izjav ne da zgraditi logičen sestav, ker niso delci nazorno zgrajene teorije marveč le manifestacije politične ideologije, ki je bila zanj neprimerno važnejša. Posrečilo se mu je ustvariti za Slovence veljavno politično ideologijo, kar je dokaz, da mu je tudi njegova, subjektivno pobarvana teorija o narodu povsem zadoščala.

Leta 1917. je organiziral majniško akcijo z znamenito politično deklaracijo o narodni skupnosti južnih Slovanov. Njegova narodna orientacija politike je zmagala in združila ves narod v eni miselnosti, ki se je l. 1918. še poglobila. Jasnost pojma o narodu je bila nujna že za določitev našega odnosa do razpadajoče Avstrije, in zato je ta jasnost napredovala z veliko naglico. Bistveni del tega procesa je bil obračun z avstrijakantstvom in hlapčevstvom, in sicer v ostrem političnem boju. In v tem smislu se je razjasneval pojem o narodu, zmagala je nova državna misel. Krek je to misel potrdil z naslednjo izjavo (v »Slovincu« 7. IX. 1917.):

»Pomni Slovenec, Srb, Hrvat da si sin enega slovanskega naroda na jugu Evrope, da ti spomina na to enotnost ne more vzeti nihče, ako si ga sam ne daš vzeti.«

Zaradi svojih velikih političnih zaslug, pa tudi zaradi teh svojih besed, ki imajo tako veliko vsebino, je postal Krek najbolj čaščena slovenska politična osebnost, najbolj slavno ime. Dosegel je torej največji politični uspeh z narodno mislijo, z zmago narodne ideje, ki je v svojih spisih ni hotel tako obdelati, »da bi se jasno umeval pojem naroda«.

To se mi vidi važno in potrebno zapisati, ker je Krekova politična ideologija v vseh sklepih razumljiva šele v zvezi s tem nasprotjem, šele v zvezi z njegovimi članki in spisi. Pot narodne misli pri Kreku ni bila ravna, zato je mogla vplivati kot njegovo geslo le na površje slovenske politične miselnosti.

Krekova prezgodnja smrt je prekinila navidezno jasno politično razvojno črto, ki jo je kot osnovo prevzela vsa slovenska javnost, čeprav za naš čas ni zadoščala. Saj je v marsičem prav očitno napačna, splošno pa vsaj nejasna. Videti je, da je nastajala v neugodnih razmerah. Teoretični strani Krekovega pojma o narodu je škodila razen dnevne politične taktike, ki se pozna celo v knjigi »Socializem« posebno še njegova površnost, da je zamenjaval individualni vidik s socialnim ter si zaradi tega mirno dovoljeval razne skoke in nelogičnosti. Zato je treba tudi Krekov kult v tem vprašanju temeljito popraviti.

Iz pregleda Krekovih spisov glede odnosa do države (Avstrije) in odnosa do naroda smo opazili ponekod tudi neko nesorazmernost, da je bolj

poudaril svojo skrb za državo, kakor pa za narod. Videli smo že nekatere vzroke te nesorazmernosti, en vzrok pa je bila gotovo tudi Krekova teorija čiste politike kot socialna filozofija, ki je tedanjo zasnovo njegovih spisov mogočno preraščala, in v tej je bila država važnejša nego narod.

Ivo Grahor

(Dalje prihodnjič.)

*Dr. J. Ev. Krek**

Nikdar bi ne bil mogel misliti, da bom iz dna duše prisiljen, kot prepričan krščanski socialist in katoličan, odgovarjati na spis o Kreku, ki je izšel v treh številkah socialne revije »Beseda«. Ta revija je bila ustanovljena v nameri, da pojasnjuje in utrjuje zamisel kršč. socializma, kateremu je dal trden temelj papež Leon XIII., v kolikor se tiče delavskega vprašanja, ki tvori jedro vsega socialnega vprašanja. To gibanje je med Slovenci zasnoval Krek in je v narodu rodilo obilo dobrega sadu ter privedlo slovenske delavne stanovne do spoznanja in posebno do smisla organizacije.

Sedaj pa pride človek, ki najbrže v nepoznavanju stvari in praktičnega dela postavlja nesebičnega ustanovitelja kršč. social. pokreta v nekako luč servilizma, neodkritosrčnosti in tihih želja proti cerkvi. Po misli g. pisca je bil Krek servilist napram državi in cerkvi. Zdi se mu hlapčevsko, da je Krek v pesem »Naša zastava« vpletel te-le kitice:

»Ubogi, revni smo trpini,
nasprotniki pa bogatini,
Z duhovni svojimi edini
vdani svete cerkve sini
stojmo sred viharja,
za vero, dom, cesarja,
naj tudi strela vdarja.«

Kaj je storil Krek tu napačnega? Ali ni Krek ravno v tem pokazal, da je kot državljan kljub vsem napakam države veroval vanjo in njen narodni in socialno politični pokret? Prepričan je bil, da brez državne moči ne more priti do socialnega reda in narodne svobode. V kolikor se tiče cerkve je bil pa Krek trdno prepričan — kot katolik in duhovnik — da se brez vere v Boga in ljubezni do bližnjega socialno vprašanje ne bo nikdar pravilno rešilo. Neodkritosrčnost se Kreku očita s tem, da si je želel ločitve cerkve od države. Dr. Krek ni bil za to ločitev, pač pa se je ni bal. V dunajskem parlamentu se je postavil na stališče: »Če se loči cerkev od države, potem mora država zagarantirati cerkvi popolno svobodo v izvrševanju

* Ker so Grahorjev članek o Kreku zaradi njegove rigorozne in podrobne kritike nekateri napačno razumeli v tem smislu, kot da hoče »Beseda« Krekov pomen in sloves zmanjšati, prinašamo že sedaj, čeprav Grahorjeva študija še ni končana, gornji odgovor enega najožjih Krekovih sodelavcev pri ustvarjanju kršč. soc. gibanja na Slovenskem, g. Jožeta Gostinčarja. Mnenja smo, da more zrel narod tudi na svoje velike moze gledati s kritičnim očesom in da si samo na ta način ustvari vreden odnos do njih. Z veseljem pa prinašamo članek g. Gostinčarja, ker mislimo, da s prijateljsko debato v eni in isti reviji javnost najlažje pride do prave resnice.

njenega poklica.« Krek je šel iz stališča, da je državi cerkev bolj potrebna kot nasprotno. Zato je pa tudi lahko rekel, da se te ločitve ni treba bati. Kolikor se tiče konfesionalnih strank, Krek res ni bil zanje posebno vnet, toda z ozirom na naval liberalizma je kot obrambno silo verskega vprašanja vstvarjal politiko tudi iz verskega stališča. Sicer je pa glede politične stranke SLS nje demokratično stališče vedno povdarjal. »Politična stranka ki zahteva in tudi uvaja splošno volivno pravico, je gotovo demokratična in ne ‚klerikalna‘, kakor se nam očita.« To pa ne znači, da je Krek podpiral na tihem kako proticerkveno gibanje. Bil je proti samovolji posameznih stanov, kar je brez dvojbe pošteno in demokratično.

Čudno je, da more kdo, ki bi moral poznati čut vernega katoličana do predpostavljenih cerkvenih predstojnikov in duhovniške discipline, zapisati o Kreku: »Ne čutimo dovolj odpora proti tem (cerkvenim) vplivom.« Dr. Krek je bil odporna sila do skrajnosti, proti vsakomur, ki bi delal krivico. Toda primer Gostinčarjeve kandidature še ni krivica. Izgovarjati se na to, pomeni nepoznanje tedanjih splošnih razmer, ki so bile za delavstvo še zelo neugodne. Čitajte liste tedanje liberalne in celo socialistične stranke iz leta 1907, pa boste videli kje so bile simpatije do delavstva. Gostinčarja so sramotili kot delavca, ki je kandidiral v državni zbor. Tu naj se gospodje »zgledujejo« pa ne pri Kreku in cerkveni hierarhiji.

Glede očitka avstrijakantstva dr. Kreka opozarjam na majniško deklaracijo, ki jo je sprožil Krek in so jo podpisali po sestavi vsi jugoslovanski poslanci v dunajskem parlamentu razven enega in ki je rodila po vseh južno-slovanskih zemljah in na bojnih poljih ogromno pritrjevanje in gibanje, potem mi ni treba omenjati težkih potov, ki jih je Krek že bolan izvršil v korist jugoslovanske ideje in smelo rečem, da je daroval zato samega sebe. Kdo se mu upa očitati neiskrenost mišljenja in dela? To more samo oni, ki sam še ni storil nič praktičnega v korist svojega naroda in ki praktičnega dela sploh ne pozna. S samoljubnimi sanjami se pa ne more dobrim stvarjem in posebno krščansko socialnemu gibanju nič pomagati. Kdor misli, da bo kdaj socializem nadomestil krščanstvo in katoliško cerkev, mora biti zelo neizkušen, pa tudi brez krščanskega prepričanja.

Nihče, ki je objektivni in pošten ter je preštudiral tedanje razmere, ne more trditi, da se je Krek gnil v politiko in se ponujal za **b r a m b o v c a k r o n e**. Zelo mikavno bi bilo slišati, kje in komu se je Krek ponujal. Politika sama se je Kreku zdela odurna, toda nekako potrebno zlo. Ta očitek je iz kljuke snet. Rad bi poznal človeka, ki more to dokazati bodisi iz Krekovega delovanja, ali pa iz njegovih spisov. Ta trditev je napačna in poniževalna.

Toda kaj treba pisati o tem. Saj Krek po svojem velikem delu ne potrebuje nobene obrambe. Ne proti onim, ki trdijo, da njegov liberalni prah še danes deluje med našim ljudstvom, pa tudi ne proti onim, ki pravijo, da je bil Krek klerikalen nazadnjak, neodkritosrčnež in hlapčevsko razpoložen. Gospodu piscu »Besedinih« člankov o Kreku, si pa dovoljujem svetovati, da naj gre med naše ljudstvo in naj pozveduje tam o Krekovem praktičnem delu in njegovi močatosti, pa bo videl, da je njegova kritika krivična in škodljiva krščansko socialistični delavski organizaciji prav zaradi tega, ker je izšla v reviji, ki v javnosti velja za krščansko socialno.

Ako bi se kritik postavil na stališče, ali je Krekovo delo dobro ali slabo, pravilno ali nepravilno, potem bi se dalo stvarnejše in resnejše govoriti.

Kritika, če je stvarna, resna in resnična, je povsodi potrebna in je tudi koristna. Kritika pa, ki izhaja iz nepoznanja stvari, pa še nikdar ni bila na mestu.

Zato pa vsak mož načel, ki jih je v naše duše vcepil dr. Krek bodisi po svojih spisih, živi besedi ali svojih delih, tako kritiko obsoja. Mi kršč. socialisti nismo »švige-švage«. Mi verujemo v krščanski socializem, verujemo v poslanstvo katoličanstva in države ter smo prepričani, da brez moči države in avtoritete vere ne bo rešitve socialnemu in posebno delavskemu vprašanju.

Jože Gostinčar

Odgovor g. Josipu Gostinčarju, Krekovemu sodelavcu

Zelo mi je žal, da Vam moja resna in odkritosrčno pisana razprava, še preden sem jo mogel objaviti vso, vzbuja bojazen in dvome o tem, ali je moje delo Slovincem koristno ali ne. Vendar pa me polemika o vprašanjih, ki so združena s Krekom, navdaja z zavestjo, da je bilo prav, spregovoriti po možnosti čim prej o Krekovem kultu. Več Vam bom z vsem spoštovanjem, ki ga Vaše ime in delo zaslužita, lahko odgovoril z vso svojo razpravo. Danes mi dovolite, da omenim bistvo najinih tako očitno nasprotnih stališč.

Vi, g. Gostinčar pravite: »Ako bi se kritik postavil na stališče, ali je Krekovo delo dobro ali slabo, pravilno ali nepravilno, potem bi se dalo stvarneje in resneje govoriti.« — Jaz pa Vas prosim, da poskušate govoriti stvarneje že zdaj, čeprav se jaz nisem postavil na stališče, ki ga Vi predlagate, marveč sem raje vprašal: zakaj nimamo Slovenci od Krekovega kulta več koristi? To je nekoliko težje vprašanje in zahteva več strpnosti.

Ivo Grahor

Načrtno gospodarstvo

(Nadaljevanje.)

Poljedelstvo

Gradnja industrije po načrtu je brez dvoma zelo zanimiv poizkus. Še zanimivejši je poizkus industrializacije poljedelstva, ako smemo tako imenovati poizkus kolektivizacije poljedelstva.

Agrarno vprašanje je usodno vprašanje za Rusijo. Neurejene agrarne razmere so vrgle carstvo, agrarno vprašanje napravlja silne težkoče sedanji Rusiji in utegne postati usodno tudi za njo. Kajti od ureditve poljedelskega vprašanja zavisi bodočnost sedanjega režima.

Zakaj?

1. Poljedelstvo pomeni direkten pogoj za razne vrste industrije: tekstilna, usnjarska, mlevska, tobačna industrija, mlečni izdelki, klavnice, proizvodnja čaja in dr.

2. Indirektno zavise od poljedelstva tudi gotove vrste težke industrije (tovarne za razne kmetijske stroje).

3. Prehrana celotnega prebivalstva, zlasti pa industrijskega delavstva, spada med najvažnejše faktorje v razvoju socialistične družbe.

4. Poljedelski produkti, zlasti žito, tvorijo glavne izvozne predmete.

5. Živinorejo morejo dvigniti kvalitativno in kvantitativno — le s pomočjo urejenega poljedelstva.

6. Prebivalcev je v Rusiji 165 milijonov, od teh 130 milijonov kmetov. Torej je za režim zelo važno, da pridobi tudi kmetško ljudstvo za socialistično družbo.

Kmetško ljudstvo se je pridružilo revoluciji iz dveh vzrokov: Naveličalo se je vojne in se hotelo otresti jarma vlastelinov ter priti do zemlje. Boljševizem je sicer proglasil tudi zemljo za državno last in uvedel kolektivno gospodarstvo, toda radi odpora je moral Lenin pristati na novo gospodarsko politiko (Nep), priznati kmetom lastnino in uvesti privatno gospodarstvo. Lenin je pa pripomnil, da je to le odklon od socialističnega gospodarstva, ki bo sicer trajal daljšo dobo, vendar pa ne vedno. Kljub temu je pa Stalin po dobrih šestih letih pričel s kolektivizacijo poljedelstva. V to je bil naravnost prisiljen. Pod Nepom se je pričelo poljedelstvo polagoma, toda vztrajno dvigati. Produkcija je bila vedno večja.

Toda tudi gospodarska slika na kmetih se je pričela izpreminjati. Po revoluciji so dobili vsi kmetje prilično enake dele. Pozneje se je pa posestno stanje predrugačilo. Kmetije so se s tem, da so se porazdelile med več članov iste družine, razbile. Nastale so majhne kmetije. Nekateri so svojo prejšnjo zemljo obdržali, drugi so si pa še nabavili več, s tem da so jo vzeli v zakup. V teku let so nastali trije razredi kmetov: bednjaki, srednjaki in kulaki. Kulak je prav za prav ime za predvojne kmečke oderuhe in izžemalce. To ime so dobili tisti kmetje, ki so se s pomočjo najetih delavcev dokopali do precejšnjega blagostanja. Postali so največji producenti žita in bi v teku let dobili monopol za dobavo žita, s tem tudi absoluten vpliv na podeželsko ljudstvo. Kulaki so radi tega postajali glavna ovira za socializacijo poljedelstva.

Sredstva socializacije

Sovjetska republika skuša izvršiti socializacijo na dva načina: s tem, da sama ustanavlja državne kmetije, in s tem, da skuša kmetško zemljo združiti v večje komplekse in jih po načrtu obdelovati.

Sovhozi

Sovjeti so morali rešiti vprašanje odvisnosti od kulakov z ozirom na produkcijo žita in vprašanje modernizacije poljedelstva. Zato so pričeli ustanavljati državne kmetije. Pri tem so pa šli za tem, da ne potegnejo v obseg teh kmetij že kultivirano zemljo, ampak še neobdelano. V sektor sovhozov so pritegnili 40 milijonov hektarjev deviške zemlje. Ta zemlja je porazdeljena na različne province. V poštev pride: Severni Kavkaz, južne ukrajinske stepe, srednje in spodnje ozemlje ob Volgi, južno-zapadna Sibirija, republike Uralsk in Baškiri. V klimatičnem pogledu spada to ozemlje večji del pod pol suhi in suhi pas.

Sovhozi ne pomenijo le državnih kmetij za žito, ampak tudi za druge kulture: za sladkorno peso, lan, konoplje itd. V prvi vrsti seveda menimo s sovhozi kmetije za žito.

Ko smo omenili, da je pritegnila vlada 40 milijonov hektarjev deviške zemlje za državne kmetije, nismo hoteli s tem reči, da je toliko zemlje že

obdelane. To je šele v načrtu in se bo sektor obdelane zemlje od leta do leta večal. To je popolnoma razumljivo. Kajti obdelovanje zemlje je donosno le tedaj, če so produkcijski stroški čim manjši, produkcija čim večja. Kaj takega je mogoče doseči le na velikem obsegu in z modernim orodjem. Zato so državne kmetije zelo velike, obsegajo od 30.000—60.000 hektarjev, so pa še večje, n. pr. Gigant, ki obsega 220.000 hektarjev. Obdelanih je že nekaj nad 170.000 hektarjev. Gigant je od severa proti jugu dolg 84 kilometrov, od vzhoda proti zahodu pa 62 kilometrov. Drugi večji sovhoz je »Verbljud«. Ta meji na Gigant in obsega 120.000 hektarjev, obdelanih je nekaj nad polovico. Z modernim orodjem sedaj obdelujejo v celoti nekaj nad 12 milijonov hektarjev. To se pravi, da zavisi obseg obdelane zemlje od razvoja tovarn, odnosno od produkcijske kapacitete tovarn, ki izdelujejo kmetijske stroje.

Razvoj sovhozov je tak-le:

1929	1930	1931	1932
53	114	178	224

Kolhozi

Poleg državnih kmetij so pričeli sovjeti z akcijo za kolektivizacijo kmetijske zemlje. V tem gibanju moramo upoštevati dve razvojni fazi. Z ustanavljanjem kolhozov so pričeli sovjeti takoj, ko so prišli do oblasti. Ti kolhozi so se ustanavljali na bivših gospodarskih posestvih in s tem, da se je združilo več kmetijskih posestev — največ do 40 — pod skupno upravo. Toda ti kolhozi so bili organizirani na prostovoljnem temelju. O kakšnem mehaniziranju poljedelstva ni bilo govora.

Sedanji sistem kolhozov je bil uveden od leta 1927. dalje. Njihov postanek, še bolj pa njihov razvoj, je bil in je še težak. Prvotni kolhozi niso dosegli takih uspehov, kakor je pričakoval bodisi režim, bodisi člani sami. Ko je bil uveden Nep, je večina Kolhozov razpadla. S pričetkom petletke je oživela tudi propaganda za kolektivizacijo kmetijstva. Propaganda je našla ugodna tla deloma v psihološkem nastroju ruskega kmeta. Kmet ni namreč tako visel na zasebni lastnini odnosno na svoji zemlji, kakor v zapadnih državah. Saj so bile po nekaterih delih države občine lastnice zemlje. Občina je odločevala o načinu in vrstah posestve, o travnikih, pašnikih. To je bilo zadružništvo v takozvanih »mirih«. Organizacija »Mira« ni sicer bila popolnoma kolektivistična, vendar pa je to misel nehote podpirala.

Ugodne so bile za kolektivizacijo gospodarske razmere bednjakov. Ti so mogli s kolektivizacijo samo pridobiti in ničesar izgubiti. Pa tudi srednjaki so prihajali radi odredb vlade v vedno težji položaj. Kolhozi so imeli vse mogoče ugodnosti: Dobivali so semena zastonj, imeli so traktorje na razpolago, bili so nižje obdavčeni kakor privatna posestva. Zato so se pričeli tudi srednjaki spoprijaznjevat s kolektivizacijo. Ako bi bili agitatorji bolj strpni, bi se kolektivizacija razvijala normalno, zlasti ker so bednjaki in srednjaki pristopali v kolhoze v masah.

V januarju 1930 je izdal Centralni komite komunistične stranke naredbu, da se mora kolektivizacija še pospešiti. Obenem je razdelil deželo v tri pase: 1. ozemlje, na katerem se pretežno seje žito; 2. ozemlje, s koncentriranimi kulturami n. pr. bombaž, lan, 3. ozemlje, ki pride v poštev le kot konsument za žito. Do konca 1931 mora biti izvršena kolektivizacija prvega, do konca 1933 drugega in do konca 1935 tretjega pasu. Krajevni organi so radi tega pričeli izvajati silen pritisk na kmete. Kmete, ki niso

hoteli pristopiti v kolhoze, so enostavno proglasili za kulake. To je pa pomenilo zelo veliko. Sovjeti so brezobzirno uničevali vse, kar je bilo nasprotno njihovim ciljem. Tudi s kulaki se je zgodilo isto. Bednjaki in srednjaki so mogli postati člani kolhozov, kulaki običajno ne. Bili so enostavno razlaščeni in prestavljeni z vsem svojim imetjem v manj obljude kraje. 500.000 kulakov je postalo žrtev socializacije. Kmetom so povedali vsako trgovanje med seboj in med sosednimi vasmi, zahtevali so, da izpremenijo dosednji način življenja, zapirali cerkve itd. Vse to je rodilo in je moralo roditi silen odpor, ki je sovjete zelo vznemiril. Zaupniki so takoj dobili ukaz, da naj prenehajo z represalijami. Da bi vlada pomirila kmete, je izdal Stalin javno pismo, v katerem je grajal početje krajevnih organov, ki so bili od triumfa kolektivizacije naravnost upijanjeni, radi česar so prestopili meje realnosti. Centralni komite je izdal sličen manifest in ukazal, da se krivice popravijo. Kdor noče ostati v kolhozu, more izstopiti in dobiti tudi nazaj svoje premoženje, vernikom so zopet dali na razpolago cerkve. Istotako je bila dovoljena trgovina med vasmi, med vasmi in mesti. Posledica je bila, da je kolektivizacija padla od 75 % na 10 %. V aprilu leta 1931 je dala vlada potom naredbe nove ugodnosti kolhozom. Davčni zaostanki so bili črtani, davke so znižali, sodnijske kazni odpustili itd. Nasprotno so obremenili preko običajne mere privatna posestva. Kolhozi so pričeli zopet rasti. Sedaj znaša povprečni procent 35 %.

Razne stopnje v kolhozih

V kolhozih so tri stopnje.

1. **P o l j s k e z a d r u g e.** Člani zadrug obdelujejo skupno svoja polja, tudi mlačev je skupna. Ostanajo pa lastniki svoje zemlje in svoje živine.

2. **A r t e l i** so zadrugne poljedelske organizacije, v katerih preide vse premoženje članov v last zadruga, članom ostane le majhno zasebno gospodarstvo, pečajo se z zelenjadnim vrtom, rede eno ali dve kravi, nekaj svinj in perutnine.

3. **K o m u n a.** To je najvišja oblika kolektivizma v kolhozih. V komunah je vse skupna last. Tudi življenje je združeno. Komuna je cilj kolektivizacije. Do sedaj prevladujejo arteli in zaenkrat podpira tudi vlada to obliko kolektivizacije.

Razmerje med sovhozi in kolhozi

Temeljna razlika med sovhozi in kolhozi je: V sovhozih imenuje vodjo podjetja vlada, v kolhozih ga volijo člani. Seveda vpliva na volitev vodij zelo velikokrat stranka, ki pod gotovimi okoliščinami diktira kolhozu celo vodjo, ki ni član kolhoza.

Delavci v sovhozih imajo stalno, na temelju dela, ki ga opravljajo, določeno plačo, dočim dobivajo člani kolhoza za opravljeno delo plačo v naravi in denarju in to le v obliki predujma. Princip v prvih komunah je bil, da naj bodo dohodki enaki za vsakega, neglede na to: koliko je kdo prispeval za kolhoz. Pozneje se je radi odpora ta princip toliko revidiral, da se je razdelilo delo v pet razredov, po značaju dela. Razredi imajo različno plačo. Čisti donos 5 % se razdeljuje tudi z ozirom na velikost premoženja, katerega je član prinesel v kolhoz. Plača se določa po delovnih dnevih. Ko je žetev končana in žito pospravljeno, se od bruto dohodka odtegnejo dolgovi, obratni stroški, stroški za semena, žito, ki je potrebno za prehrano otrok in za delo nesposobnih ljudi, izdatki za kulturne namene, 5 % »dividenda«. Ostanek se razdeli na temelju delovnih dni.

Iz tega načina obračunavanja sledi, da nosi riziko pri sovhozih država, pri kolhozih pa člani. Njihov dohodek ni vedno enak. Ravna se po tem, kakšna je bila letina in če so bili vsi člani dovolj zaposleni. Zaradi tega je gospodarski položaj kolhoznikov često slabejši, kakor sovhoznikov, obeh pa slabejši kakor industrijskih delavcev.

Organizacija socializacije

Zerno trust.

Organizatorično tehnična stran socializacije poljedelstva je poverjena posebnim ustanovi zerno trustu. Temu so podrejeni sovhozi in kolhozi. On določa preko vlade seveda, program za vsako leto, je odgovoren napram vladi za izvršitev programa, mora ugotoviti vzroke neuspeha in tudi najti, odnosno predlagati sredstva, da odstrani te vzroke.

Hleb trust.

Druga ustanova — hleb trust — ima pa nalogo, da skrbi za to, da dobi država predpisani kvantum žita, ki je potreben za prehrano prebivalstva in za izvoz.

Težave pri socializaciji poljedelstva

Moderno gospodarstvo poljedelstva je, kakor smo že omenili, tem uspešnejše, čim večji obseg zemlje pride v poštev. Le tako se morejo izrabiti čim bolj moderni stroji in s tem tudi znižati produkcijski stroški.

Pri gradnji industrije režim ni naletel na težkoče, katere bi šle preko normalne linije. Pri socializaciji poljedelstva pa so se pojavile ovire v taki meri, da se je včasih zdelo, da je vse postavljeno na ostrino noža.

Človeški element. Izredna oostrost, s katero so državni ali pa stranikini organi često operirali pri izvajanju socializacije, je morala nujno roditi odpor. Odpor je dobil netivo tudi v neugodnih gospodarskih efektih v kolhozih samih. Sicer zatrjujejo boljše, da je namen socializacije poljedelstva, da zagotovijo članom kolhozov gospodarski položaj, ki bi nadkriljeval onega srednjakov. Zaenkrat tega še ni in je udeležitev prepuščena bodočnosti. Izredna brezobzirnost napram kulakom tudi ni ostala brez posledic na notranje razpoloženje kmetov. Kulaki so bili najbolj zaveden, napreden in ugleden element med kmeti. Sicer so bili razlašeni, zaprti ali deportirani, vendar pa so ostali še sorodniki, znanci, prijatelji, ki so se sicer na videz uklonili režimu, vendar pa so po svoji miselnosti ostali njegovi nasprotniki. To notranje razpoloženje je dobilo nekak organiziran izraz s pomočjo vodstva, ki je izhajal od vodilnih oseb kolhozov samih. Organizirali so sabotažo, ki bi gotovo dosegla zastavljen cilj, ko ne bi bilo državnih kmetij.

Ta sabotaža je dosegla vrhunec spomladi leta 1932. Napake radi prestrogega izvajanja socializacije je režim priznal in jih tudi popravil. Torej tukaj ni hotel sprejeti boja. Pač pa je sprejel boj leta 1932.

Leta 1931 je bila v Rusiji slaba letina. Zato je bilo izterjavanje davkov v obliki naturalnih dajatev, zlasti v žitu, precej strogo. To so porabili nasprotniki režima za splošen in organiziran odpor. Ta odpor se je javljal v raznih oblikah in sicer: Prikrivanje žita pred mlačvijo. Žetev so namenoma izvršili površno, iz koruznih stebel so pokrhalo le polovico strokov, pri mlačvi so stroje tako priredili, da je le napol mlatil, nekateri so žito zakopali v zemljo, drugod niso hoteli obdelovati polja in so seme porabili zase. V najrodovitnejših okrajih so ostali veliki kompleksi zemlje neobdelani.

Kakor že omenjeno je režim ta boj sprejel in ga tudi brezobzirno izvajal. Cele vasi, v Severnem Kavkazu celo tri okraje, je popolnoma preselil, voditelji uradniki so bili kaznovani z zaporom, veliko jih je bilo obsojenih na smrt, končno leta 1933 je moralo prebivalstvo v najrodovitnejših pokrajinah trpeti lakoto. Državna skladišča so ostala za nje zaprta. Zadnjo bitko je režim dobil. Boj z državno silo je pač težak.

Naravne težkoče. Vse poljedelstvo je bilo od leta 1920 dalje v prehodnem stadiju. V takem položaju še ni ustaljenih norm in tudi ne stalnih in natančno določenih tokov gospodarstva, kakor n. pr. v Sev. Ameriki ali Kanadi.

Primanjkovalo je vprežne sile. Stalež vprežne živine je zelo padel, z motorno silo tudi niso mogli kriti vseh potreb, zlasti ker še niso bile vse tovarne za poljedelske stroje dograjene. Vrhutega je primanjkovalo gospodarskih strokovnjakov in izkušenega osebja pri strojih. Tudi še ni rečeno vprašanje gnojenja, vprašanje krmil itd.

Anton Marinček

(Dalje.)

Politična kronika

Bajka in resnica

V zadnji številki »Besede« smo objavili sestavek »Framasonstvo in klerikalizem«. V času splošnega »Slovenčevega« napada na »Besedo« je »Slovenec« z dne 1. maja t. l. objavil člančič z naslovom »Bajka in resnica«, v katerem pobija naše trditve o francoskih kleromasonskih mahinacijah in se pri tem sklicuje na francoskega publicista Valoisa in pa na dunajski katoliški tednik »Schönere Zukunft«, ki je v svoji številki od 29. aprila 1934 na strani 807 objavila sličen sestavek, ki ga je napisal za »Chantiers cooperatifs« Valois in ga prevedenega prinaša dunajska monarhistično konservativna »Schönere Zukunft«. Na podlagi tega teksta v »Schönere Zukunft« nato člankar v »Slovencu« zaključuje, »da je glavno, da (naša) storija o kleromasonski bratovščini na Francoskem ni resnična«.

Nam se je takoj zazdelo čudno, da bi bilo mogoče, da bi francoski levičarski publicist Valois napisal članek, ki bi ga lahko ponatisnila dunajska »Schönere Zukunft«. Zato smo šli in pogledali besedilo Valoisovega članka iz »Chantiers Cooperatifs«, kakor ga v znani pariški reviji »Europe« v svojem »Notes de Lectures« dobesedno ponatiskuje drugi odlični francoski levičarski publicist Jean Guehenno. Primerjali smo oba Valoisova teksta v »Europe« in »Schönere Zukunft« in smo ugotovili, da je »Schönere Zukunft« nekatere stvari netočno prevedla, nekaj kar dodala, nekaj pa celo potvorila v svojem smislu. Tako piše Valois dobesedno: »Aujourd' hui, il n'y a plus de presse d'opinion. Hors le Populaire, l'Humanité et le Peuple, à Paris, la presse appartient aux banques et aux grands comités économiques.« To bi se reklo po slovensko: »Danes nimamo več časopisja javnega mnenja. Razen Populaireja, Humanité in Peupleja je pariško časopisje last bank in velikih gospodarskih komitejev.« Iz tega pa je »Schönere Zukunft« napravila sledeče: »Le Populaire« und »Le Peuple« ist zwar nicht Eigentum von Banken und Wirtschaftskomitees, befindet sich aber ebenfalls in den Händen der Freimaurer. Die kommunistische »Humanité« gehört der Moskauer Komin-

tern,« kar je »Slovenec« seveda pravilno prevedel tako-le: »Le Populaire in »Le Peuple« sicer nista v lasti bank, sta pa tudi v rokah prostozidarjev. Komunistična »Humanité« je pa last moskovske kominterne.« Tako se iz tega vidi, da je prevajalec v »Schönere Zukunft« Valoisov članek potvoril v svojem smislu in v smislu svoje revije. Stavka pa: »Tako Finaly kakor Wendel sta framasona,« pa sploh ni v Valoisovem tekstu in je »Schönere Zukunft« kar po svoje dodala to, kar je pač njej najbolj odgovarjalo. Tako se »Slovenčev« protidokaz s »Schönere Zukunft« proti nam ni posrečil. Svojo »storijo o katoliških baronih de Wendel« pa smo opirali predvsem na sledeče:

François de Wendel je bil po svetovni vojni stalno poslanec v francoskem parlamentu; Guy de Wendel pa je član francoskega senata. Oba sta vpisana v katoliško skupino poslancev oziroma senatorjev Union Républicaine Democratique, katerih član ne bi mogel biti nikdar kak framason. François de Wendel je bil do l. 1932 tudi generalni tajnik URD, katere predsednik je odločni francoski katoliški politik Louis Marin in za njim in njegovo stranko stoji z vsem svojim vplivom tudi general de Castelnau, predsednik francoske katoliške akcije.

Oba de Wendela sta pa lastnika vse francoske oboroževalne industrije. Kot taka sta s pomočjo URD od l. 1924 naprej vodila ostro opozicijo proti Briandu in njegovemu internacionalizmu. Braneč interese svoje nacionalne industrije sta v svojih časopisih »Journal des Debats«, »L'Echo de Paris« in »Le Journal« vodila strupeno borbo proti Briandovi politiki pacifizma in mednarodnega sporazumevanja. Brianda so podpirali predvsem levičarji in za njimi stoječi levičarski in framasonski kapitalisti, ki so predvsem računali na to, da bodo v Združeni Evropi lahko prodali več z večjim dobičkom nego v mali Franciji. Sanjarili pa so tudi o tem, da bi Združena Evropa lahko osvojila ves azijski trg in pri tem izvedla predvsem veliko-potezno industrijalizacijo Kitajske, pri kateri bi lahko sodeloval še ameriški kapital. To je bila zakulisna vsebina Dawesovega in Youngovega reparacijskega sporazuma med Nemčijo in Francijo oziroma med Evropo in Ameriko.

Levičarji so tako zastopali interese mednarodnega kapitala, ki je potreboval dolgo dobo miru in je zato v ospredje politike postavil Brianda. Francoska desnica, ki je po veliki večini (90 %) sestavljena iz katoliških poslancev, pa je pod vodstvom de Wendelov zahtevala radikalno francosko obrambno politiko. Sredstva za to obrambno politiko pa lahko nudi le težka oboroževalna industrija, ki sta jo imela v rokah ista dva Wendela. V začetku je bila po svetovni vojni nemogoča odločno militaristična politika. Zato sta tudi onadva vodila sporazumaško politiko in sta iz Nemčije povabila starega sodelavca Kruppov in nemške oboroževalne industrije Arnolda Reichberga, ki je po Parizu prirejal predavanja o nujnosti vojaške zveze med Francijo in Nemčijo proti sovjetski Rusiji.

Toda Arnolda Reichberga so v Parizu izžvižgali; sprejemal ga je samo Raymond Poincaré. Med tem se je približevalo l. 1931., ko je potekala sedemletna doba predsednika republike Doumerguea. Briand je postavil svojo kandidaturo za predsednika republike. De Wendela in njihov industrijski in časnikarski trust so napeli vse sile, da bi Briand kot kandidat internacionalistične leve propadel; takrat je umrl Louis Mile, lastnik protestantskega vodilnega dnevnika »Le Temps«, ki je bil skozi petdeset let oficijozno glasilo tretje republike. De Wendela sta ga kupila in takoj začela iz vladnega lista ustvarjati nerazpoloženje proti članu vlade Briandu in

njegovi predsedniški kandidaturi. Takrat so Pariz dobesedno preplavljali letaki levice in framasonerije, ki so napadali klerikalca de Wendela in opozarjali francosko javno mnenje na nevarno zakulisno počenjanje teh dveh politikov. Briand pa je bil vkljub temu tudi pri desničarskih katoliških poslancih priljubljen. Znana krščansko demokratska stranka popularov je stala z vsemi svojimi 18 poslanci za njim in pobijala med poslanci katoliškimi konservativci vpliv obeh de Wendelov. Toda milijarderja de Wendela sta znala patriotične strasti svojih konservativnih tovarišev s svojimi časopisi tako razpaliti, da so popolari ostali osamljeni. Briand pa je užival tudi v cerkvenih krogih zaupanje in naklonjenost. Proti njemu in njegovi kandidaturi so nato konservativni desničarji po spretni kampanji Wendelovega časopisja postavili kandidato Doumerja, ki je bil star sektarec in aktiven član framasonerije. Bil je pa nacionalist in ozkosrčen patriot, ki je v svoji starosti gledal na francosko politiko še skozi očala iz l. 1871. Poleg tega pa je v svetovni vojni izgubil tri sinove in je zato še bolj sovražil vsako misel o možnosti iskrenega mednarodnega zблиževanja. Nastala pa je le ena težava: Doumer je bil framon in zanj bi po spletkarjenju de Wendelov morali glasovati katoliški desničarji. Briand pa je bil politik, ki ga je sicer mladost zelo obremenjevala; vodil pa je po vojni tako spravljivo politiko z Vatikanom, da bi bila v čast vsakemu pozitivnemu katoliškemu politiku, kaj šele taki šviga-švagi, kot je bil Briand. V srcih katoliških konservativcev se je pojavila nato samo tale skrb: Doumer in Briand sta že zelo stara in lahko vsak hip umreta. Doumer je framon in sektarec, Briand pa je bivši časnikar, ki je sramotil v svojem časopisu sicer božje svetinje, a je sedaj v dobrih odnošajih s Cerkvijo. Kaj se bo zgodilo, če v času svojega predsedništva umreta: ali se bosta dala cerkveno pokopati. Kajti, kakšno pohujšanje za katoliško Francijo, če bi bil najvišji predstavnik republike civilno pokopan. Tako se je ponovil isti slučaj kot leta 1920. Leta 1920 je kandidiral za predsednika republike Clemenceau, proti kateremu je takrat manevriral Briand. Takrat je Briand izigral katoliške konservativce na ta način, da je njihovega voditelja, starega Grousseauja vprašal: »Vi hočete iz patriotskih razlogov glasovati za Clemenceauja? Ali veste, da je to brezverec, ki bo vodil strupeno borbo proti Cerkvi in se še cerkveno pokopati ne bo dal.« Dobrodušni Grousseau je silno vznemirjen dirjal h Clemenceauju in ga vprašal kar naravnost, nakar ga je Clemenceau po svoji stari navadi vrغل skozi vrata. (Primerjaj knjigo: Georges Suarez: La vie orgueilleuse de Clemenceau). Kakor takrat so tudi tokrat prišli konservativci v silne skušnjave, kaj bo če Doumer umre. De Wendela pa sta hitro odpravila to oviro: od Doumerja sta dobila formalno obljubo, da se bo v slučaju smrti dal cerkveno pokopati (kar je tudi storil; v Parizu je bilo slovesno opravilo nad njegovim truplom v katedrali Notre Dame; samo v krogu družine na pokopališču ni bilo več duhovnika).

De Wendeloma je predvsem katoliška mladina silno zamerjala to njuno politiko. Ko so se leta 1932 naposled vršile ponovne volitve v parlament, se je po vseh mladinskih krožkih začela silovita debata o »katolištvu« teh dveh gospodov. François de Wendel je kandidiral v Nancyju in proti njemu je bila postavljena kandidatura katoliškega populara. Pri prvem turnusu je celo ta kandidat prišel na prvo mesto in je de Wendel obsedel na tretjem mestu. Toda za odločilne ožje volitve drugo nedeljo je iz znanih krogov izšlo šušljanje, da popular ni zanesljiv, da ima čudne levičarske zveze z internacionalnimi marksisti — si parva licet componere magnis, delajo

prav isto nekateri naši pisci sedaj že dve leti napram »besedarjem« — in de Wendel je bil izvoljen in se v parlamentu vpisal v isto skupino katoliških konservativnih poslancev URD, katere generalni tajnik je bil že preje.

Po letu 1932 sta de Wendela še vodila v svojih konservativnih časopisih borbo proti framasoneriji vse dotlej, dokler ni kriza ujela vseh francoskih kapitalistov brez razlike, h kateri sekta so pripadali. Konservativci in framasonski kapitalisti so se zmeraj bolj zblíževali in proučevali razne načrte, kako bi se morali polastiti države same, ki je anahronistični stari demokratski politiki bodisi framasonske ali pa konservativne baže niso mogli več vzdržati v službi kapitala v borbi proti novemu razredu francoskega proletarijata, ki je s francosko državo in s francoskimi kapitalisti imel posebne račune. Pri tem so zopet de Wendeli in njihovi industrijski svetniki imeli posebne, poučne skušnje. Kakor piše Ignazio Silone v svoji knjigi »Der Fascismus« (Europa-Verlag, Zürich), so isti francoski kapitalisti že sodelovali pri borbi in prodoru italijanskega fašizma. Bivši javni framasonski in klerikalni kapitalisti so si zato kmalu ustvarili pravilno diagnozo trenutne krize francoske politike, ki jo more samo združen kapitalizem pravilno razvozlati in so se zato združili v misli, da je nujno treba izvesti reformo republike v fašističnem smislu, kjer bo država popolnoma nekontrolirana v njihovih rokah.

Toda na zunaj se ta sporazum ne sme opaziti. Zato bosta de Wendela v svojih časopisih »La Nation«, »L'Echo de Paris«, »Journal des Debats« in »Le Temps« še naprej vodila borbo proti framasonom. In res ti časopisi silno vestno opravljajo delo (nedavno je tudi »Slovenec« ponatisnil uvodnik iz »Echo de Paris« proti framasonom). Od istih kapitalistov odvisni levičarski časopisi pa vodijo strupeno gonjo proti konservativnim politikom. Obojim pa je čisto enoten eden in isti objektiv: kompromitirati vse francoske politike in od zavedenega javnega mnenja zahtevati reformo francoske republike v smislu kot ga hoče kapital in reakcija. Zato ima agencija »Havas«, ki je skupna last »kleromasonov« de Wendelov in framasonov Monzierja in Finalyja na razpolago za časnikarje milijardne oglasne kredite in Jean Guehenno zaključuje v »Europe« od 15. marca svoja razmišljanja o tem brezvestnem zapeljevanju francoskih množic takole: »Šestega februarja so ti zapeljanci šli prelivat svojo kri na place de la Concorde samo zaradi tega, ker so preveč dobro čitali svoje časopise. Upali so, da bodo osvojili parlament in ga zažgali. Ti ljudje so res vredni velikega usmiljenja. Pravijo, da so manifestirali za red in politično moralo. Ali mar tudi za red in moralo industrijskih trustov in konzorcijev? Pravijo, da so se razburili nad Staviskyjevo afero. Dvignila jih je iz tečajev sleparije enega leta, ni jih pa dvignilo iz tečajev permanentno sleparjenje združenega francoskega kapitalizma«. Mi bi še dostavili samo to, kar je pravilno zapisal članekar v »Slovencu«, ko se izraža takole: »...da se je znašla v Franciji skupaj lepa bratovščina klerikalnih in framasonskih kapitalistov, ki sede skupaj v raznih kartelih, zlasti pa v časopisnih podjetjih, hujskajo delovno ljudstvo enkrat proti framasonom, enkrat proti klerikalcem, kakor pač mislijo, da je narodno razpoloženje, pri tem pa se veselo smejejo v pest in skupaj vlečejo težke denarce.« Augur.

Literatura — ocene

D. Aleksander Bilimovič: **Uvod v ekonomsko vedo**. 1933. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Zbirka »Kosmos«. — Pričujoča knjiga predstavlja prvi del »sistema splošne teorije socialnega gospodarstva«, kakor ga predava avtor na pravni fakulteti v Ljubljani. Obsega osnovne gospodarske pojme, razvoj gospodarstva, razlago sodobnega gospodarstva, kratek obris sistema ekonomske vede in opis znanstvenega aparata, s katerim deluje ekonomska veda. V posameznih oddelkih so predmeti s številnimi navedbami in izvlečki iz literature dosti dobro, izčrpno in jasno obdelani. Moti le hudo nepristna slovenščina, kar pa gre vsekakor na rovaš v »pregovoru« nave-

denega pregledovavca, ki je svoje delo opravil premalo vestno. V delu samem bi pripomnili le še to, da se avtor ponekod ni zadosti zavaroval pred virom zelo čestih in nevarnih zmot — subjektivnih simpatij in antipatij in to zlasti na tistih mestih, ko govori o novi Rusiji in prezre celo literaturo objektivnih in neprizadetih sociologov in ekonomov o novem sistemu. Brez resintimenta naj ugotovimo tudi nekam čudno dejstvo, da v navedbi jugoslovanskih ekonomskih revij, čeprav le za primer, stojita »Ljubljanski Zvon« in »Sodobnost«, med tem ko bi se z večjo upravičenostjo navajale: »Beseda«, »Književnost« in tudi »Svoboda«. — R. S.

»Slovenec« in mi

»Slovenec« je v nedeljo dne 29. aprila prinesel izjavo katoliških akademskih društev iz Ljubljane in Zagreba, v kateri se ta društva postavljajo v pozo sodnika in ugotavljajo na precej naiven in nestvaren način, da je »Beseda« protikatoliško usmerjena. V isti številki je »Slovenec« priobčil dopis iz Zagreba, v katerem se pripoveduje, da dela »Beseda« zdražbo med katoliškimi Hrvati, da izvažajo robo, za katero bi bilo boljše da ostane doma, da »trobzlja«, da onečaščuje pošteno slovensko ime itd. Dva dni pozneje je zopet »Slovenec« pod naslovom »Bajka in resnica« objavil polemiko z našo politično kroniko. V tem članku se nam podtika nepošteno slikanje razmer na Francoskem glede odnosov med katoličani in framaconi (kaj je bajka in kaj resnica se v politični kroniki današnje številke »Besede« nazorno prikazuje). V nedeljo 13. maja je spet »Slovenec« v delavskem kotičku napadel »Besedo«, češ, da blati Kreka. Stalno nas pa »Slovenec« okoli oglov ščiplje, češ, da smo marksisti, kar »Slovenčevci« bravci razumejo tako, da spadamo med socialne demokrate in komuniste.

»Beseda« ni bila nikdar proti stvarni polemiki, ker se je ne boji. Oblika in način »Slovenčevih« napadov pa ne kaže, da mu gre za stvarno kritiko, temveč, da skuša pri svojih bravcih, ki so obenem naročniki »Besede«, doseči nek drug namen. Zato smo poslali »Slovenčevemu« uredniku na izjavo kat. akad. društev ta-le

popravek:

»Mesečnik »Beseda o sodobnih vprašanjih«, ki izhaja sedaj že tretje leto v Ljubljani, Mikošičeva cesta šte. 22, ni nabožen časopis, ker je bil ustanovljen v namenu, obravnavati predvsem gospodarska, socialna, politična in splošno kulturna vprašanja, ki se tičejo slovenskega naroda. Če se zaradi tega ne bavi še posebej z verskimi vprašanji, zato še ni protikatoliški list, zlasti še, ker so bili vsi sestavki religiozne vsebine, ki smo jih do sedaj prinesli, v skladu z nauki in načeli katoliške vere. Res pa je, da skušamo izključno gospodarska in družabna vprašanja ločiti od vere in svetovno nazore usmerjenosti, ker smo prepričani, da je mešanje enega področja z drugim v kvar tako veri, kakor slovenski splošnosti. Res je nadalje, da gre naš boj proti političnemu katolicizmu, t. j. tako imenovanemu klerikalizmu, ker je v nas zraslo spoznanje, da ta politični sistem, posebno še v današnjih razmerah in časih, utegne slovenskemu narodu zelo škodovati. Res je tudi, da hoče biti »Beseda« svobodna tribuna za vsa javna vprašanja, ki se tičejo slovenskih ljudi, zato dajemo svoje predale na razpolago vsem, tudi nasprotujočim si sestavkom, samo da so pisani iz iskrenega, pa četudi brezobzirnega hotenja po resnici, ker mislimo, da se z debato enega in drugega stališča v istem listu najlažje privedejo bravci do prave resnice.

Ni res, da podaja »Beseda« socijalno gospodarska vprašanja skoro izključno iz temeljev marksistične socijalno gospodarske doktrine. »Beseda« odklanja vse doktrine in vsako avtoritativnost v gospodarskih in socijalnih vprašanjih in skuša ta vprašanja reševati iz lastne presoje na podlagi lastnega gledanja gospodarskega in socijalnega dogajanja okoli nas in po svetu. Tudi je »Beseda«, kadar je govorila o Marxu, natančno in načelno ločila njegovo gospodarsko teorijo od njegove svetovno nazorne usmerjenosti. Na drugi strani si pa »Beseda« prizadeva spodbiti tla onim razlagam papeževe socijalne okrožnice »Quadragesimo anno«, ki hočejo preko njenega namena angažirati katoliško javnost za reakcionarni fašistični korporacijski sistem.

Res je, da »Beseda« nima pravice tolmačiti mišljenja onih akademskih društev in njihovih udov, ki so poslali »Slovincu« zgoraj omenjeno izjavo, res je pa tudi, da si »Beseda« te pravice nikoli ni lastila. Ni pa res, da v omenjeni izjavi podpisana društva predstavljajo vso slovensko akademsko katoliško mladino. Na ljubljanskem vseučilišču n. pr. je vpisanih okoli 1700 slušateljev. Katoliška akademska društva »Danica«, »Zarja« in »Savica« nimajo z naprednim akademskim društvom »Jadran« organiziranega skupno niti 700 dijakov. Od ostalih neorganiziranih 1000, o katerih podpisana društva ne morejo govoriti, da jih zastopajo, je gotovo pozitivno vernih in katoliškega mišljenja pretežni del. Slovenske katoliške mladine pa ne sestavljajo samo akademiki, temveč tudi srednješolci, akademski starešine, delavski in kmečki fantje in dekleta. »Beseda« ima torej izven tistih katoliških akademskih društev, ki jo odklanjajo, še dovolj mladine za zastopanje.

Ni res, da bi bil članek o hrvatski katoliški mladini v drugi letošnji številki »Besede« pisan od »najsibo« sušaškega dopisnika, temveč je res, da je uredništvo ta dopis dejansko prejelo od katoliškega omladinca iz Sušaka in smo ga v Ljubljani samo prestavili na slovenski jezik.

Ni res, da bi »Beseda« svoje naziranje o J. Ev. Kreku spremenila, temveč ji je Krek tako sedaj, kot kdaj prej, eden največjih slovenskih mož in vzor praktičnega socijalnega delavca. Zato ni res, da Kreka v zadnji številki slikamo v taki luči in na način, ki ga doslej še s skrajno liberalne strani nismo poznali, temveč je res, da se v zadnji številki na podlagi gradiva iz Dolenčevih zbranih spisov skuša pokazati, kako so takratne nezdrave politične in socijalne razmere vplivale tudi na tako velikega moža, kot je Krek. Res je pa tudi, da članek o Kreku še ni končan.

O resničnosti vsega tu navedenega se lahko vsakdo prepriča iz do sedaj izišlih števil »Besede«, vseh treh letnikov, ki se še vedno dobe pri upravnistvu.«

»Slovenec« tega popravka ni priobčil, češ, da ne odgovarja zakonu. Po »Slovincu« odgovarja zakonu pač krivičen napad, popraviti storjeno krivico pa ne. K takim katoličanom se seveda mi ne prištevamo.

Toliko v informacijo našim naročnikom, ki nas bodo v našem boju za pravico in resnico najboljše moralno in materialno podprli, če nam bodo redno plačevali naročnino in nam preskrbeli čim več novih naročnikov. Pomnite, da dandanes ni težko izdajati listov in časopisov, težko je le, izdajati neodvisen časopis, ki hoče svojim bralcem brez ozira na desno in levo govoriti samo resnico. V današnji poplavi tiskanih laži in hinavščin je pa resnica zlata vredna.